

Deel 2 Vereniging van gemeenten tot protestantse gemeenten – toelichting (versie 2013)

2.1. Algemeen

De vereniging van gemeenten is beschreven in de ordinanties van de Protestantse Kerk in Nederland, met name in ordinantie 2 en de generale regeling fusie en splitsing (GRFS).

De **modellen en stappenplannen voor vereniging** die wij u hierbij aanbieden, zijn hierop gebaseerd (Deel 2A). Het is de bedoeling, dat u het model en stappenplan uitkiest, dat bij uw bedoelingen en wensen aansluit en uw besluitvorming naar deze stukken inricht. Op die manier bereikt u, dat het plaatselijke proces, gericht op vereniging, verloopt volgens de kerkorde.

Het initiatief bij deze besluitvorming is aan de kerkenraad of de algemene kerkenraad, dan wel -wanneer aan de randvoorwaarden is voldaan- de wijkkerkenraad. Deze modellen en stappenplannen bevatten informatie voor iedere geïnteresseerde, maar besluiten worden genomen door kerkenraden.

Zoals bekend kunnen *(wijk)gemeenten die niet willen verenigen* daartoe niet verplicht worden. Dat is zo bepaald in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland.

In de modellen en stappenplannen voor vereniging is nadrukkelijk rekening gehouden met *(wijk)gemeenten die niet willen verenigen*.

Bij een plaatselijk verenigingsproces komt meer kijken dan het volgen van de juiste kerkordelijke procedure. Er is in elke gemeente tijd nodig om elkaar te leren kennen, te aanvaarden en te waarderen. De toenadering voltrekt zich als groeiproces dat past bij de gemeente. Het vertrouwen in elkaar zal groeien door naar elkaar te luisteren in de gemeenschappelijke bezinning op de opdracht van de gemeente en door op verschillende terreinen samen te werken. Het is echter ook belangrijk, ter wille van de eenheid van de kerk, dat aan de kerkordelijke bepalingen wordt voldaan. Met name daarvoor zijn deze modellen en stappenplannen bedoeld.

Plaatselijke vereniging is niet alleen een zaak van kerkenraden en gemeenteleden, ook bovenplaatselijke kerkelijke organen, met name de brede moderamina van de classicale vergaderingen zijn erbij betrokken. De betrokkenheid een breed moderamen van de classicale vergadering en het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB) -uitgedrukt in de termen 'medewerken en goedvinden'- is kerkordelijk voorgeschreven. Daarnaast is er voor kerkenraden de mogelijkheid zich te laten bijstaan door gemeenteadviseurs.

De vereniging van gemeenten in de Protestantse Kerk in Nederland wordt geregeld in ordinantie 2 artikel 12 onder het kopje 'Vorming van protestantse gemeenten'. In de generale regeling fusie en splitsing (GRFS) zijn nadere bepalingen hiervoor opgenomen. Deze bepalingen gaan er vanuit dat gemeenten geen besluit tot vereniging nemen, voordat zij met elkaar zijn overeengekomen, op welke wijze zij het werk van de toekomstige verenigde gemeente en haar kerkenraad samen willen regelen en op welk beleid deze gemeente aanspreekbaar wil zijn. De kerkorde veronderstelt daarom dat de betrokken gemeenten onder leiding van de kerkenraden de gewenste situatie op het moment van vereniging vooraf nauwkeurig beschrijven.

Bij het verenigen van gemeenten hoort dus, dat zij

- een 'plaatselijke regeling' opstellen voor de verenigde gemeente (dus de situatie ná de vereniging) en
- een 'overgangsregeling' opstellen, waarin de gevolgen van het verenigingsproces als zodanig geregeld zijn.

Samen geven deze regelingen een beeld van de structuur van de protestantse gemeente, zoals de verenigingspartners deze wensen *en* van de maatregelen, die genomen moeten worden om van de oude naar de nieuwe situatie te komen.

Voor het opstellen van de 'plaatselijke regeling' kan gebruik gemaakt worden van de in Deel 1 genoemde *modellen plaatselijke regeling* met een bijbehorende toelichting. De 'overgangsregeling' maakt deel uit van de *modellen-verenigingsbesluit*.

2.2. Federaties die willen verenigen

Bijzondere aandacht verdient de vereniging van gemeenten die reeds samenwerken in een federatie.

Voor gemeenten die officieel zijn gefedereerd gelden deze modellen en stappenplannen ook, zij het dat zij in het proces van voorbereiding de diverse stappen (opstellen van regelingen, horen van de gemeenteleden e.d.) niet per gemeente en kerkenraad apart maar *gezamenlijk* kunnen doen.

Wellicht is het verstandig – ter beoordeling van de kerkenraden – sommige stappen apart te doorlopen; de mate waarin de kerkenraden samenwerken (in de zin van art. 4 van de Generale Regeling Federatie) kan daarbij een rol spelen.

Het uiteindelijke besluit tot vereniging dient echter altijd per gemeente **afzonderlijk** te worden genomen.

2.3. Vereniging

2.3.1. Vereniging van gemeenten zonder wijkgemeenten

Vereniging van gemeenten zonder wijkgemeenten is formeel gezien het meest eenvoudige proces. Er is sprake van gemeenten met een gelijke structuur, die elk één kerkenraad, één college van kerkrentmeesters en één college van diakenen hebben en elk over twee rechtspersonen beschikken (die van de gemeente en van de diaconie). In de meeste gevallen zullen deze gemeenten over een beperkt aantal predikanten en/of kerkelijk werkers beschikken. Ook zal het aantal kerkelijke gebouwen en andere bezittingen te overzien zijn. Het aantal partijen dat bij de vereniging betrokken is, is dus betrekkelijk overzichtelijk.

Dat betekent overigens niet dat het proces dat tot vereniging moet leiden niet ingewikkeld en tijdrovend kan zijn. Ook in een gemeente zonder wijkgemeenten kan door de plaatselijk aanwezige pluriformiteit binnen of tussen de gemeenten of een bepaalde personeels- of gebouwenproblematiek een verenigingsproces onder druk komen te staan. Het verzamelen van kennis van de verschillende standpunten en beleidsmogelijkheden en het volgen van zorgvuldige procedures, waarbij zoveel mogelijk gemeenteleden en ambtsdragers actief betrokken zijn, blijven een eerste vereiste bij elk verenigingsproces. Niet voor niets wordt in de kerkorde het horen van de gemeenteleden en het bereiken van de onderlinge overeenstemming tussen de betrokken kerkenraden en colleges als belangrijke voorwaarden genoemd voor een besluit tot vereniging dat de toets der kritiek (van het breed moderamen van de classicale vergadering) kan doorstaan.

Voor vereniging van gemeenten zonder wijkgemeenten zijn stappenplan 1 en model-verenigingsbesluit 1 opgesteld, terwijl uit Deel 1A van deze modellen plaatselijke regeling 1 van toepassing is. Uitgangspunt bij deze modellen is dat ook de verenigde gemeente geen wijkgemeenten heeft.

2.3.2. Vereniging van gemeenten met wijkgemeenten ('centrale' gemeenten)

In gemeenten met wijkgemeenten zijn er meer partijen bij een verenigingsproces betrokken. Naast de algemene kerkenraden zijn immers ook alle wijkkerkenraden van de betrokken

afzonderlijke gemeenten partij. Ook zullen de gevoelens ten aanzien van vereniging per wijkgemeente uiteen kunnen lopen. Het proces is dus ingewikkeld en vergt een bijzondere aanpak.

Nu hoort het bij ons kerk-zijn dat men binnen deze gemeenten met wijkgemeenten elkaar ondanks de verschillen zoveel mogelijk wil vasthouden, maar tegelijk binnen de kerkordelijke mogelijkheden maximaal ruimte wil geven aan gemeenteleden om zich te ontplooiën op een wijze, die het best bij hen past.

Het verenigingsmodel dat kerkordelijk bij dit gemeentelijk samenleven in diversiteit past, is het model dat leidt tot de structuur van de (ene) protestantse gemeente met een algemene kerkenraad en met wijkgemeenten, die op hun beurt hetzij verenigd zijn (protestants), hetzij hervormd, gereformeerd of evangelisch-luthers zijn gebleven.

Hoewel er ook kerkordelijke mogelijkheden (en modellen) zijn ten behoeve van (wijk)gemeenten, voor wie dit model niet haalbaar is (b.v. omdat men als wijkgemeente het principieel onaanvaardbaar acht om deel uit te maken van een verenigde gemeente met wijkgemeenten), verdient het verreweg de voorkeur, dat gemeenten met wijkgemeenten, waar van diversiteit sprake is, trachten toe te werken naar deze structuur.

Zeker in een gemeente met wijkgemeenten geldt dat de procedure die leidt tot de vereniging niet zorgvuldig genoeg kan zijn en rekening houdt met de plaatselijk aanwezige diversiteit in geloofsbeleving, pastoraal beleid en zakelijke belangen.

Voor vereniging van ‘centrale’ gemeenten zijn stappenplan 2 en model-verenigingsbesluit 2 opgesteld, terwijl uit Deel 1 van deze modellen plaatselijke regeling 2 van toepassing is.

2.3.3. Vereniging van wijkgemeenten

De vereniging van wijkgemeenten is een zelfstandig proces. Vereniging van wijkgemeenten vergt een zelfstandig besluit van de betrokken wijkkerkenraden en betrokkenheid van de leden van de wijkgemeente en die van de algemene kerkenraad en het college van kerkrentmeesters. De kerkorde waarborgt op deze wijze dat geen enkele wijkgemeente wordt gedwongen tot samenwerking of vereniging met een andere wijkgemeente als gevolg van de vereniging van de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden tot de Protestantse Kerk in Nederland.

Anderzijds is het zo dat een vereniging van wijkgemeenten tot een protestantse wijkgemeente niet mogelijk is als de gemeenten, waartoe elk van deze wijkgemeenten behoort, niet ook zelf verenigen of verenigd zijn. Wijkgemeenten zijn immers deel van een grotere eenheid, namelijk de gemeente waarvan zij wijkgemeente zijn, en vereniging van onderdelen terwijl de grotere eenheden apart blijven is niet mogelijk.

Voor vereniging van wijkgemeenten zijn stappenplan 3 en model-verenigingsbesluit 3 opgesteld, terwijl uit Deel 1A van deze modellen plaatselijke regeling 3 van toepassing is.

2.3.4. Bijzondere aandachtspunten rond wijkgemeenten

2.3.4.1. Positie van wijkgemeenten

Wanneer gemeenten met wijkgemeenten verenigen kunnen hun wijkgemeenten beslissen (vooralsnog) hervormde, gereformeerde of lutherse wijkgemeente te blijven. Het verenigen van de wijkgemeenten is een aparte zaak, die een eigen beslissing van de betrokken wijkkerkenraden vergt.

Om deze reden zijn de twee processen in de stappenplannen en modellen gescheiden gehouden: er zijn verenigingsmodellen voor wijkgemeenten en voor de gemeenten, waartoe zij als wijkgemeenten behoren.

Indien een wijkgemeente hervormde, gereformeerde of evangelisch-lutherse wijkgemeente wenst te blijven, wordt zij op verzoek van de wijkkerkenraad (door de algemene kerkenraad)

als zodanig aangemerkt (ord. 2-12-9).

Opdat dit duidelijk wordt is in stappenplan 2 een moment gemarkeerd, waarop de wijkkerkenraden hun wensen kenbaar kunnen maken.

Overigens dienen de wijkkerkenraden de leden van de wijkgemeenten te informeren (*kennen in en horen over*) over de vorming van de protestantse gemeente als zodanig. Tijdens die informatieronde zal de wijkkerkenraad de wijkgemeente ook informeren over zijn standpunt inzake het al dan niet *als wijkgemeente* verenigen.

Het is gelet op het voorgaande in theorie mogelijk, dat door vereniging van gemeenten met wijkgemeenten een protestantse gemeente met wijkgemeenten ontstaat waarvan geen enkele wijkgemeente ook zelf verenigt. In theorie, want het lijkt niet waarschijnlijk dat in de praktijk zich zo'n verenigingsproces zou voordoen.

De situatie, dat binnen een protestantse gemeente een aantal wijkgemeenten verenigt en een aantal niet, zal zich wel veelvuldig voordoen. Het is daarbij goed denkbaar, dat een en ander *gelijktijdig* zal verlopen: verschillende gemeenten (dus een hervormde gemeente en/of gereformeerde kerk en/of lutherse gemeente) met wijkgemeenten verenigen tot een protestantse gemeente *met protestantse wijkgemeenten en met hervormde, gereformeerde of evangelisch-lutherse wijkgemeenten*.

Wanneer er sprake is van een vereniging van een gemeente met wijkgemeenten, waarbij gelijktijdig ook (sommige) wijkgemeenten worden verenigd, kunnen de modellen 2 en 3 uit Deel 2A in combinatie gebruikt worden.

2.3.4.2. Vereniging van gemeenten zonder wijkgemeenten tot protestantse gemeente met wijkgemeenten

Van het voorgaande moet worden onderscheiden de situatie dat gemeenten *zonder* wijkgemeenten verenigen en daardoor een zodanige omvang krijgen, dat er reden is om over te gaan tot de *vorming* van wijkgemeenten.

Ord. 2-16 geeft als regel voor de vorming van wijkgemeenten: bij meer dan twee predikanten voor gewone werkzaamheden volgt indeling in wijkgemeenten.

De *voorwaarde* voor vorming van wijkgemeenten is, dat tot hen een zodanig aantal gemeenteleden zal behoren dat de te vormen wijkgemeenten in staat geacht mogen worden

- een wijkkerkenraad te vormen en
- de in de orde van de kerk aangegeven taken van een wijkgemeente te verrichten.

Het besluit tot vorming van een wijkgemeente wordt genomen door de (algemene) kerkenraad. De (algemene) kerkenraad neemt het besluit op verzoek van belanghebbende gemeenteleden, van een of meer wijkkerkenraden of eigener beweging.

Voor vereniging met gelijktijdige vorming van wijkgemeenten kunt u stappenplan 4 en model-verenigingsbesluit 4 gebruiken. Voor de wijkgemeenten zijn plaatselijke regelingen volgens model 3 nodig; voor de 'centrale' gemeente een plaatselijke regeling volgens model 2 (zie Deel 1).¹

2.3.4.3. Vorming van een wijkgemeente van bijzondere aard

Een tussenpositie tussen het blijven van een niet-verenigde wijkgemeente en verzelfstandiging (zie hierna 2.3.4.4.) is de vorming van een wijkgemeente *van bijzondere aard* overeenkomstig ord. 2-16-8.

Het karakteristieke van een dergelijke wijkgemeente is, dat het niet een geografische

¹ Er zijn nog meer 'varianties op dit thema' te bedenken. Zo is het denkbaar, dat indien twee wijkgemeenten verenigen, zij daarbij besluiten ook weer uiteen te gaan als twee protestantse wijkgemeenten. Meer in het algemeen geldt, dat vereniging een reden kan zijn om het aantal en de grenzen van de wijkgemeenten te heroverwegen.

wijkgemeente behoeft te zijn. Leden van de gemeente die ‘in een bijzondere situatie verkeren’ worden ‘samengebracht’ in een wijkgemeente van bijzondere aard, zegt de kerkorde. De context waarin ord. 2-16-8 over de vorming van dergelijke wijkgemeenten spreekt is niet die van vereniging, maar het is denkbaar dat bij de vorming van een protestantse gemeente gelijktijdig een wijkgemeente van bijzondere aard wordt gevormd (naast andere wijkgemeenten).

Hoewel de vorming van een wijkgemeente *van bijzondere aard* in het kader van de vorming van een protestantse gemeente wel een bijzonderheid is, is hiervoor geen bijzonder stappenplan of verenigingsbesluit nodig. Indien tijdens het proces van informeren van gemeenteleden blijkt, dat er een voldoende grote groep gemeenteleden behoefte heeft aan deze vorm kunnen de (algemene) kerkenraden de procedure van ord. 2-16-8 inzetten, met als eindresultaat een protestantse gemeente, die naast gewone wijkgemeenten ook een wijkgemeente van bijzondere aard kent.

2.3.4.4. Vorming van wijkgemeente tot een zelfstandige gemeente

Wanneer gemeenten verenigen en een van de wijkgemeenten per se geen deel wil uitmaken van de te vormen protestantse gemeente, kan het breed moderamen van de classicale vergadering ten behoeve van de leden van deze wijkgemeente onder bepaalde voorwaarden een zelfstandige gemeente vormen.

De procedure hiertoe is beschreven in ord. 2-12-10 en 2-13 en vergt mede de bemoeienis van het regionale college voor de visitatie en een goedkeuring van de generale synode. Een stappenplan voor deze procedure is *niet* opgenomen, omdat er plaatselijk nauwelijks formele stappen gezet behoeven te worden. Tijdens de uitvoering van het stappenplan tot vereniging van gemeenten met wijkgemeenten zal een van deze wijkgemeenten (door haar wijkkerkenraad) aangeven dat zij deze weg wil inslaan. Vervolgens dient zij dit kenbaar te maken aan het breed moderamen van de classicale vergadering. Het verenigingsproces van de gemeente, waartoe deze wijkgemeente behoort, wordt hierdoor gecompliceerd en kan zelfs komen stil te liggen in afwachting van de uitkomst van de besluitvorming omtrent het verzoek tot verzelfstandiging van de wijkgemeente. Het kan immers zijn dat inderdaad besloten wordt tot verzelfstandiging van de wijkgemeente, maar ook, dat dit niet gebeurt.

2.4. Tijdpad

Hoeveel tijd u nodig hebt om als gemeenten te verenigen is afhankelijk van allerlei factoren, die van plaats tot plaats verschillen.

Niettemin kent het tijdpad in alle gevallen een aantal fasen, die er globaal als volgt uit zien:

1	voorbereiding op plaatselijk vlak	principe-besluit kerkenraden opstellen concept-besluit en regelingen, horen gemeenteleden e.d.
2	behandeling door het breed moderamen van de classicale vergadering	medewerken en goedvinden
3	civielrechtelijke formaliteiten	ter inzagelegging van relevante (financiële) stukken, publicatie van voornemen tot vereniging
		behandeling van eventuele bezwaren van schuldeisers
4	kerkenraden nemen definitief besluit	
5	notariële fusieakte wordt gepasseerd	de volgende dag is de vereniging een feit

De fasen 1 en 2 zullen in de praktijk 'door elkaar lopen', omdat het breed moderamen van de classicale vergadering al bij fase 1 kan worden betrokken.²

Vanuit fase 3 vindt er -indien er zich schuldeisers met bezwaren aandienen- terugkoppeling plaats naar fase 2.

De stappenplannen bij de verschillende modellen gaan steeds van deze fasering uit.

2.5. Overeenstemming over 'specifieke beleidspunten'

Art. 2-5 GRFS bepaalt onder meer, dat bij het besluit tot vereniging door de kerkenraden overeenstemming moet zijn verkregen over de gang van zaken in de nieuwe gemeente ten aanzien van de aangelegenheden genoemd in ord. 4-8-7, en wel *met inachtneming van het bepaalde* in dat artikel.

Deze overeenstemming is dus **voorwaarde** voor het verenigen. Om die reden is dit punt ook steeds vooraan in de stappenplannen vermeld.

Waarover moet overeenstemming worden bereikt en welke *voorwaarden* gelden daarvoor?

Ord. 4-8-7 geeft een opsomming van tien 'specifieke beleidspunten':

'De kerkenraad neemt geen besluiten tot het wijzigen van de gang van zaken in de gemeente ten aanzien van:

- het beantwoorden van de doopvragen door doopleden;
- het toelaten van doopleden tot het avondmaal;
- het verlenen van actief en passief kiesrecht aan doopleden;
- de wijze van de verkiezing van ambtsdragers;
- het zegenen van andere levensverbintenissen dan een huwelijk van man en vrouw;

en ter zake van:

- de aanduiding en de naam van de gemeente;
- het voortbestaan van de gemeente;
- het aangaan van een samenwerkingsverband met een andere gemeente;
- de plaats van samenkomst van de gemeente;
- het verwerven, ingrijpend verbouwen, afbreken, verkopen of op andere wijze vervreemden van een kerkgebouw;

zonder de leden van de gemeente daarin gekend en daarover gehoord te hebben.

Het kennen en horen dient in elk geval plaats te vinden in de vorm van een beraad in de gemeente indien het beraad in de desbetreffende ordinantie is voorgeschreven'.

Ord. 4-8-7 maakt een tweedeling in twee keer vijf punten. Bij de eerste vijf punten wordt het begrip 'gang van zaken in de gemeente' genoemd, en dat komt ook in art. 2-5 GRFS voor. Het zijn dus deze eerste vijf punten, waarover de kerkenraden overeenstemming moeten bereiken.

N.B. Het gaat hier om punten, die in het geval van een gemeente met wijkgemeenten op wijkgemeente-niveau worden beslist. Bij een vereniging van 'centrale' gemeenten hoeft hierover dus niet besloten te worden; het punt komt daarom niet terug in stappenplan 2.

Wat de voorwaarden voor de overeenstemming betreft: ord. 4-8-7 bepaalt, dat indien de kerkenraad besluit tot *wijziging* van de gang van zaken op een van de specifieke beleidspunten hierover met de gemeente gecommuniceerd moet worden ('kennen in en horen over' of -ingeval dit voor een bepaald punt is voorgeschreven- 'beraad in de gemeente').³

² In het geval van vereniging van wijkgemeenten neemt voor een aantal beslissingen de algemene kerkenraad de positie in van de classicale vergadering (ord. 2-12-7).

³ Zie voor een toelichting op deze begrippen de modellen voor plaatselijke regelingen.

Indien de kerkenraden overeenstemming bereiken en dit geen wijziging in de gang van zaken betekent, is op dit punt geen communicatie met de gemeente nodig (uiteraard wel over het verenigingsproces als zodanig).

2.6. Kerkenraden van de verenigende gemeenten en de kerkenraad van de verenigde gemeente

Gemeenten die verenigen hebben elk een eigen kerkenraad. De verenigde gemeente heeft – uiteraard- ook een kerkenraad. In het kader van de voorbereiding van de vereniging is een concept plaatselijke regeling voor de verenigde gemeente opgesteld, met daarin vermeld de omvang en de samenstelling van de ‘nieuwe’ kerkenraad.

Hoe verhouden de ‘oude’ en ‘nieuwe’ kerkenraden qua samenstelling zich tot elkaar? Ook hieraan wordt in de plaatselijke overgangsregeling aandacht geschonken.

Het betreffende artikel (in model 1 is dat art. 7) komt er kort gezegd op neer, dat de ‘oude’ kerkenraden

- ‘verdergaan’ of
- ‘verdergaan’ en zo spoedig mogelijk verkiezingen beleggen met het oog op de vorming van een nieuwe kerkenraad.

Met een voorbeeld kan dit worden verduidelijkt.

Veronderstel dat de hervormde gemeente en gereformeerde kerk beide de kerkordelijke minimumbezetting van de kerkenraad hebben:

Predikant	1
Ouderlingen	2
Ouderlingen-kerkrentmeester	2
Diakenen	3
TOTAAL	8

Totaal zijn er dan 16 ambtsdragers.

Veronderstel vervolgens, dat men in de plaatselijke regeling voor de verenigde gemeente als kerkenraadsbezetting heeft vastgelegd:

Predikant	2
Ouderlingen	3
Ouderlingen-kerkrentmeester	4
Diakenen	4
TOTAAL	13

In dit geval voldoet de eerste optie van de plaatselijke overgangsregeling niet, want daarin wordt zonder meer verondersteld dat de zittende ambtsdragers de kerkenraad van de nieuwe gemeente vormen (in de overgangsregeling kan dit echter worden ondervangen door aan te geven dat de kerkenraad tijdelijk meer leden telt totdat na afloop van ambtstermijnen het in de plaatselijke regeling vermelde aantal wordt bereikt).

De tweede optie voldoet wel. Deze geeft als stappenplan:

1. de zittende ambtsdragers vormen de kerkenraad van nieuwe gemeente *totdat er nieuwe ambtsdragers zijn verkozen*.
2. zo spoedig mogelijk na de vereniging worden verkiezingen gehouden
3. volgens de nieuwe plaatselijke regeling
4. met de zittingsduur van de ambtsdragers in de oorspronkelijke kerkenraden wordt geen rekening gehouden.

Voor de algemene kerkenraden in gemeenten met wijkgemeenten ('centrale' gemeenten) liggen de zaken anders. Leden van de algemene kerkenraad worden immers niet gekozen, maar aangewezen volgens een door de algemene kerkenraad opgesteld rooster. In het kader van de vorming van de verenigde gemeente wordt een plaatselijke regeling volgens het model 'gemeente met wijkgemeenten' opgesteld.

In deze plaatselijke regeling is vastgelegd hoe de samenstelling van de algemene kerkenraad is. Daarnaast heeft de algemene kerkenraad de taak een rooster van aanwijzing van ambtsdragers uit de wijkkerkenraden vast te stellen.

Om ervoor te zorgen, dat er na de vereniging een algemene kerkenraad is, die

- de samenstelling heeft overeenkomstig de plaatselijke regeling van de verenigde gemeente en
- bestaat uit ambtsdragers die zijn aangewezen door de wijkkerkenraden

verdient het aanbeveling dat de gezamenlijke algemene kerkenraden vóór de vereniging alvast een concept-rooster van aanwijzing opstellen en de wijkkerkenraden verzoeken ambtsdragers uit hun midden aan te wijzen.

Ook kunnen de gezamenlijke algemene kerkenraden alvast personen benaderen, die zij als boventallige ambtsdragers van de AK willen aanwijzen of kiezen (zie toelichting plaatselijke regeling 'gemeente met wijkgemeenten'). Na de vereniging kan dit alles dan zijn beslag krijgen.

Een en ander heeft zijn beslag gekregen in de modellen-verenigingsbesluit, in het bijzonder het model voor 'centrale' gemeenten.

2.7. Civielrechtelijke aspecten

Zoals al uit het tijdpad blijkt heeft een vereniging van kerkelijke gemeenten ook civielrechtelijke aspecten. Gemeenten en kerken zijn immers rechtspersonen naar burgerlijk recht. Het is goed dat u zich als gemeente realiseert dat deze kant er ook is. Niet iedereen hoeft alle details te kennen. Het is meestal voldoende om het volgende te weten:

- vereniging van gemeenten is ook volgens het burgerlijk recht mogelijk en lijkt op de daar voorkomende figuur van 'fusie'
- vereniging van gemeenten heeft tot gevolg, dat de nieuw gevormde protestantse gemeente alle rechten en verplichtingen 'overneemt', zonder dat deze individueel overgedragen hoeven te worden
- kerkelijke gemeenten willen uiteraard fatsoenlijk met hun eventuele schuldeisers omgaan; daarom is geregeld, dat deze behoorlijk worden geïnformeerd over de vereniging
- om de vereniging ook naar burgerlijk recht tot een goed einde te brengen is de bemoeienis van een notaris vereist.

Degenen die de civielrechtelijke aspecten van de vereniging behandelen kunnen hierover lezen in het document 'Handleiding model notariële akte'.

N.B. Voor de vereniging van wijkgemeenten behoeft geen civielrechtelijk traject te worden gegaan. De positie van de rechtspersoon, nl. de 'centrale' gemeente waarvan de wijkgemeente deel uitmaakt, wijzigt immers niet.

Alle vermogensbestanddelen van de verenigende gemeenten gaan over op de protestantse gemeente. Het doet voor het ontstaan van dit rechtsgevolg niet ter zake of deze vermogensbestanddelen zijn geïnventariseerd of niet. Omdat het toch belangrijk is overzicht te verkrijgen, vereist art. 2-4 van de GRFS dat er een inventarisatie wordt opgemaakt van de rechten en verplichtingen alsmede van de goederen van de gemeenten en hun diaconieën.

Ook voor de afhandeling bij de notaris is zo'n inventarisatie van belang, met name een lijst van registergoederen van de gemeenten.

Verder is het belangrijk om afspraken over het vermogen van de gemeenten vast te leggen in de plaatselijke overgangsregeling.

Te denken valt aan afspraken die gemeenten willen maken over (het afstoten van) kerkelijke gebouwen of de handhaving van de bestemming van fondsen, zoals bijvoorbeeld een orgelfonds.

Besloten in het principe van de overgang van rechten en verplichtingen onder algemene titel ligt tevens, dat predikanten die aan een gemeente zijn verbonden ingeval van vereniging 'meegaan' naar de protestantse gemeente, compleet met hun rechten en verplichtingen in rechtspositionele zin.⁴ Hetzelfde geldt voor de kerkelijk werkers (ord. 3-12) of kerkelijk medewerkers (ord. 3-14).

In de plaatselijke overgangsregeling worden predikanten en eventuele kerkelijk (mede)werkers vermeld.

2.8. Vereniging en bijzondere gemeentevormen

Zoals reeds in Deel 1 is opgemerkt, kende met name de hervormde kerkorde variaties op het basisstramien van enkelvoudige gemeenten of gemeenten met 'gewone' wijkgemeenten. In paragraaf 1.2. is reeds uiteengezet wat er met deze gemeentevormen gebeurt indien er geen sprake is van vereniging tot protestantse gemeente. In deze paragraaf geven wij nog kort aan, wat er gebeurt, indien er wel sprake is van vereniging.

2.8.1. De hervormde buitengewone wijkgemeente (BW)

De hervormde BW werd in mei 2004 'van rechtswege' wijkgemeente van bijzondere aard van de hervormde gemeente.

Indien de hervormde gemeente waartoe deze wijkgemeente van bijzondere aard behoort vervolgens verenigt met een andere gemeente tot een protestantse gemeente, heeft de wijkgemeente van bijzondere aard dezelfde mogelijkheden als elke andere wijkgemeente, namelijk

- opteren om protestantse wijkgemeente te worden (van bijzondere aard), of
- hervormde wijkgemeente (van bijzondere aard) blijven *of eventueel*
- een verzoek om zelfstandige hervormde gemeente te worden in te dienen.

2.8.2. De hervormde buitengewone wijkgemeente (BW) met rechtspersoonlijkheid

De hervormde BW *met rechtspersoonlijkheid* werd in mei 2004 'van rechtswege' wijkgemeente van bijzondere aard *met rechtspersoonlijkheid* van de hervormde gemeente. Voor deze wijkgemeente van bijzondere aard geldt verder hetzelfde als voor alle wijkgemeenten.

2.8.3. De hervormde deelgemeente

De hervormde deelgemeente werd in mei 2004 na 1 mei 2004 'van rechtswege' een hervormde gemeente als bedoeld in ord. 2-11-1, oftewel een hervormde gemeente in de Protestantse Kerk in Nederland als elke andere hervormde gemeente, maar dan wel één, waarvoor de tweede volzin van dit artikellid van toepassing is, namelijk: '*waar nodig met een bijzondere aanduiding om haar kerkordelijk, postaal en in het rechtsverkeer te onderscheiden van de andere plaatselijke gemeente(n)*'.

Ten gevolge van het bestaan van een hervormde deelgemeente bestaan er op hetzelfde

⁴ Vereniging van gemeenten zal mogelijk ook herschikking van de taken van de predikanten wenselijk maken of herschikking van wijkgemeenten. Het principe van overgang van rechten en verplichtingen houdt niet (zonder meer) in, dat een predikant zich tegen een dergelijke, aan het proces inherente herschikking, zou kunnen verzetten.

grondgebied twee hervormde gemeenten. In principe kunnen beide gemeenten betrokken raken bij de vorming van een protestantse gemeente (dezelfde of elk een andere). Omdat de vml. deelgemeente gewoon een gemeente is, hoeft hiervoor geen aparte regeling getroffen te worden. Het is wel van belang een goede regeling omtrent de onderscheiding van de gemeenten te treffen, ook vanwege de ledenregistratie.

2.9. Meer gemeenten ‘van een soort’ zijn betrokken bij de vereniging.

2.9.1. Ord. 2-12-1 bepaalt, dat een protestantse gemeente wordt gevormd door vereniging van twee of meer tot de kerk behorende gemeenten waarvan het gebied geheel of gedeeltelijk samenvalt. Daarmee wordt bedoeld ‘gemeenten van verschillende herkomst’ (hervormd, gereformeerd en/of luthers), maar het is ook mogelijk, dat bijvoorbeeld op het grondgebied van een gereformeerde kerk twee hervormde gemeenten liggen en dat deze drie alle bij de vereniging betrokken zijn.

Er zijn verschillende opties mogelijk. De meest voor de hand liggende zijn:

- er ontstaat een protestantse gemeente zonder wijkgemeenten;
- er ontstaat een protestantse gemeente, ingedeeld in wijkgemeenten (al dan niet alle protestants);
- er worden twee protestantse gemeenten gevormd.

De derde optie houdt naast vereniging ook een vorm van splitsing in (nl. van de gereformeerde kerk).

2.9.2. Meer gemeenten ‘van één soort’ kunnen ook nog op een andere manier bij een verenigingsproces betrokken zijn, namelijk indien zij een ‘combinatie’ vormen.

Als één van de verenigende gemeenten een *combinatie* vormt met een andere gemeente moet in de plaatselijke overgangsregeling geregeld worden ‘hoe het daarmee verder gaat’.

Zolang de combinatie niet is opgeheven vindt de vereniging dus plaats met een partner, die een predikant deelt met een andere gemeente. De vereniging betekent een wijziging in de omstandigheden, die zal leiden tot een wijziging in de voorwaarden van de combinatie. Zo’n wijziging is mogelijk, maar vergt overleg (gemeenten, predikant, gemeenteleden, breed moderamen classicale vergadering - zie ord. 2-15, in het bijzonder de leden 5 en 7).

2.10. Grenzen, ledenregistratie en classicale indeling van de verenigde gemeente

‘Een voorstel tot vereniging gaat gepaard met een voorstel tot de vaststelling van de grenzen van de te vormen protestantse gemeente respectievelijk voor de wijziging van de grenzen van de andere betrokken gemeenten’, aldus Ord. 2-12-5.

Het is aan de verenigende gemeenten om een grensvoorstel te doen terwijl het aan het breed moderamen van de classicale vergadering is de grenzen vast te stellen (ord. 2-11-4).

Het is de bedoeling -zo is het ook in de modellen-verenigingsbesluit verwoord- dat de gemeente beschikt over een document, bestaande uit

- a. een topografische kaart, waarop de grenzen zijn getekend en
- b. een lijst van straatnamen en postcodes, waaruit blijkt welke adressen tot de gemeente behoren. Indien dit nodig is worden aan de straatnamen ook nog huisnummers (nrs. ... t/m ...) toegevoegd.

Bij de vaststelling van de grenzen van de protestantse gemeente kunnen zich lastige vragen voordoen. Het is niet mogelijk om in deze toelichting al deze vragen te beantwoorden.

‘Degenen, die zich op deze kwestie willen oriënteren, kunnen hierover meer lezen in *‘Ledenregistratie en de kerkorde -een toelichting vanuit de kerkorde’*, met name § 5, te vinden door naar de website van LRP te gaan en daar het zoekwoord ‘kerkorde’ in te tikken. Het is in dit verband ook aan te bevelen om contact te zoeken met LRP.

Hoe de grenzen van een protestantse gemeente ook worden vastgesteld, het is voor de leden van de verenigende gemeenten belangrijk om te weten, dat zij tot 'hun' verenigde gemeente zullen (blijven) behoren en daar niet door een grenswijziging buiten komen te vallen. Dit is geregeld in art. 3 van de modellen-verenigingsbesluit. Dit artikel vermeldt dat allen, die zijn ingeschreven in het register van de afzonderlijke gemeenten als bedoeld in ord. 2-6-1 sub a, met ingang van de datum van de vereniging geacht worden te zijn ingeschreven in het dienovereenkomstige register van de verenigde gemeente.

In ord. 2-6-1 sub a is vermeld, dat elke gemeente beschikt over een register, bestaande uit:

- het register van gemeenteleden (doop- en belijdende leden)
- het register van de niet-gedoopte kinderen van gemeenteleden en van degenen die blijf geven van verbondenheid met de gemeente.⁵

2.11. De bijzondere positie van evangelisch-lutherse gemeenten.

Volgens ord. 2-12 wordt een protestantse gemeente gevormd door vereniging van twee of meer tot de kerk behorende gemeenten, *waarvan het gebied geheel of gedeeltelijk samenvalt*.

Evangelisch-lutherse gemeenten hebben in sommige delen van Nederland een aanzienlijk groter grondgebied dan hervormde gemeenten en gereformeerde kerken ter plaatse. Vereniging van gemeenten, waarbij zo'n grote evangelisch-lutherse gemeente betrokken is kan niet tot gevolg hebben dat er een protestantse gemeente ontstaat met hetzelfde grote grondgebied. Omdat de protestantse gemeente, waarin de betreffende evangelisch-lutherse gemeente opgaat, een kleiner grondgebied beslaat ontstaat er dan 'een gat in de lutherse kaart'.

Voor deze consequentie van het verenigingsproces is geen oplossing. Het is immers niet mogelijk, dat op het overige grondgebied een deel van de evangelisch-lutherse gemeente zou voortbestaan.

Overigens is het voor lutheranen uiteraard altijd mogelijk zich aan te sluiten bij een van de gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland in hun woonplaats.

2.12. Het "aanmerken" als protestantse (wijk)gemeente

Ord. 2-12-6 handelt over de situatie, dat een gemeente niet *door vereniging* een protestantse gemeente kan vormen. Dit kan zich voordoen doordat

- a. er geen andere tot de kerk behorende gemeente ter plaatse is *of*
- b. de andere gemeente(n) ter plaatse te kennen heeft gegeven niet tot vereniging bereid te zijn.

De kerkenraad van de gemeente kan dan een verzoek tot het breed moderamen van de classicale vergadering richten de gemeente als *protestantse* gemeente aan te merken.

Op basis van ord. 4-8-7 dient de kerkenraad eerst de gemeente te kennen in en te horen over dit verzoek.

Het moge duidelijk zijn, dat de kerkenraad in geval b) wel eerst zekerheid moet hebben dat dit geval zich voordoet, met andere woorden: de 'andere' gemeente(n) moet(en) daadwerkelijk hebben laten weten, dat zij niet wens(t)(en) te verenigen.

Het breed moderamen van de classicale vergadering hoort de kerkenra(a)den van de andere gemeente(n) en zal dit punt dus verifiëren. Ook die kerkenra(a)den moeten hierover, aldus jurisprudentie van bezwaren en geschillen, hun gemeente horen.

2.13. Stappenplannen voor vereniging en daarbij behorende modelbesluiten.

⁵ In gemeenten met wijkgemeenten worden ook registers op wijkniveau bijgehouden.

De stappenplannen voor vereniging laten zich vatten in onderstaande twee schema's. Deze schema's bevatten omwille van de volledigheid ook verwijzingen voor de gevallen waarvoor geen stappenplan/modelbesluit is opgenomen.

Schema 1

U bent	U wilt verenigen	
hervormde/lutherse gemeente/gereformeerde kerk zonder wijkgemeenten	ja	zie stappenplan 1 en model 1
	neen	u hoeft niets te doen
hervormde/ lutherse gemeente/gereformeerde kerk met wijkgemeenten	ja	zie stappenplan 2 en model 2
	neen	u hoeft niets te doen
hervormde/lutherse gemeente/gereformeerde kerk zonder wijkgemeenten	<i>Ja en na vereniging wilt u gaan functioneren als gemeente met wijkgemeenten</i>	zie stappenplan 4 en model 4
wijkgemeente die deel uitmaakt van een gemeente/kerk, die zich verenigt of verenigd is	ja	zie stappenplan 3 en model 3
	neen	zie hieronder schema 2
wijkgemeente die deel uitmaakt van een gemeente/kerk, die zich <i>niet</i> verenigt.	ja	Verenigen is in deze situatie niet mogelijk; u kunt federeren (zie federatie-modellen)
	neen	u hoeft niets te doen

Schema 2

<i>u bent wijkgemeente in een gemeente die zich verenigt, en u wilt</i>	
een niet-verenigde wijkgemeente blijven (hervormd, gereformeerd of evangelisch-luthers)	zie Deel 2, § 2.3.
een niet-verenigde wijkgemeente van bijzondere aard worden	zie Deel 2, § 2.3.5.3
een hervormde, gereformeerde of evangelisch-lutherse gemeente <i>naast de protestantse gemeente</i> worden	zie Deel 2, § 2.3.5.4